

Materiały

REJONIZACJA PRODUKCJI ROŚLINNEJ I ZWIERZĘCEJ W CZECHOSŁOWACJI

I. PRZYRODNICZO-EKONOMICZNE CZYNNIKI ROZWOJU ROLNICTWA CZECHOSŁOWACJI

Przystępując do analizy rejonizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej Czechosłowacji należy zdać sobie sprawę z odmienności warunków naturalnych i ekonomicznych tego kraju w porównaniu z Polską¹. Czechosłowacja jest krajem wyżynno-górskim. Na obszary położone poniżej 200 m npm przypada 13,65% ogólnej powierzchni (w Polsce 74,7%), tereny o wysokości 200—600 m npm zajmują 61,97%, a reszta — 24,34% jest położona powyżej 600 m npm². Mimo tak niekorzystnego dla rolnictwa ukształtowania terenu, użytki rolne w r. 1958 zajmowały 57,8% powierzchni, czyli 7 389 ha, z czego grunty orne stanowiły 69,7%, a trwałe użytki zielone 26,3%.

Stosunki klimatyczne i glebowe Czechosłowacji są korzystniejsze dla rolnictwa niż w Polsce. Dotyczy to zwłaszcza czasu trwania okresu wegetacyjnego, jak i wysokości średniej rocznej temperatury. Oba te elementy pozwalają na większy udział w uprawie roślin, które w Polsce plonują znacznie słabiej względnie zupełnie się ich nie uprawia. Należą do nich przede wszystkim: kukurydza na ziarno, winorośl i ryż. Znaczenie gospodarcze uprawy ryżu w Czechosłowacji jest niewielkie. Jednak już sam fakt uprawy ryżu w warunkach połowych świadczy bardzo wymownie o klimacie Czechosłowacji. Również korzystniej dla Czechosłowacji wypada porównanie stosunków glebowych z Polską. Najczęściej występują w Czechosłowacji gleby typu bielcowego (47%) i brunatnego (22%), mniejszy jest udział czarnoziemów, rędzin i mad. W obszarach górskich przeważającym typem są gleby szkieletowe. Zajmują one aż 17% powierzchni kraju³. Pomimo tak znacznego udziału gleb szkieletowych należy stwierdzić, że stosunki glebowe w Czechosłowacji są dla rolnictwa sprzyjające. Dotyczy to zwłaszcza urodzajności gleb, która nawet w przypadku gleb bielcowych, jest znacznie wyższa niż w Polsce.

Natomiast objawem niekorzystnym dla rolnictwa czechosłowackiego jest ciągła erozja gleb, jak również częste posuchy. Te szkodliwe zjawiska są

¹ Omówienie rejonizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej przeprowadzono w oparciu o dawny podział administracyjny.

² V. Häufler, J. Korčák, V. Král, Zeměpis Československa. Praha 1960, s. 26.

³ Tamże, s. 199—201.

w warunkach gospodarki planowej stopniowo likwidowane przez: sadzenie ochronne parków leśnych w rejonach nawiedzanych przez wysuszające wiatry, zalesianie stoków górskich, budowę rowów nawadniających itp.

Od chwili oswobodzenia Czechosłowacji spod okupacji Niemiec hitlerowskich zaczęła się intensywna przebudowa rolnictwa. Ogłoszona w kwietniu 1945 r. reforma rolna została przeprowadzona w trzech etapach. W pierwszym etapie (1945—1947) objęła ona ziemie Niemców, Węgrów i kolaborantów; w drugim (1947—1948) — majątki kościelne i ziemie należące do gospodarstw o obszarze powyżej 50 ha; w trzecim (po r. 1948) zostało definitywnie zlikwidowane obszarnictwo.

W ramach dalszej socjalistycznej przebudowy rolnictwa zorganizowano w r. 1948 pierwsze spółdzielnie produkcyjne. Rozwój spółdzielczości mimo szeregu błędów i trudności następował szybko. Dowodzą tego dane w tabeli I.

TABELA I
Rozwój spółdzielni produkcyjnych w l. 1950—1959⁴

Rok	Liczba spółdzielni III i IV typu	Użytki rolne w posiadaniu spółdzielni
1950	28	7 023 ha
1951	1 873	673 232 „
1952	3 138	1 070 446 „
1953	5 848	2 177 710 „
1954	6 679	2 171 908 „
1955	6 502	1 902 838 „
1956	6 795	1 945 124 „
1957	8 016	2 236 558 „
1958	11 265	3 437 106 „
1959	12 140	4 289 618 „

W r. 1959 sektor socjalistyczny gospodarował na 76,9% użytków rolnych. Tak wysoki jego udział umożliwił wprowadzenie rejonizacji produkcji rolnej dla celów planowania w oparciu o warunki klimatyczno-glebowe. Cały kraj został podzielony na cztery rejony, dzielące się z kolei na 12 podtypów. Poza tym istnienie dużych gospodarstw zespołowych umożliwiło szybki rozwój mechanizacji, co zmniejszyło liczbę osób zatrudnionych w rolnictwie. W końcu r. 1958 rolnictwo Czechosłowacji posiadało 61 tys. traktorów (w przeliczeniu na 15 KM), 5 400 kombajnów zbożowych i 1 650 kombajnów buraczanych. W r. 1958 na 1 traktor przypadało 122 ha użytków rolnych. Równocześnie z rozwojem mechanizacji rolnictwa postępował wzrost zużycia nawozów sztucznych, mających wydatne znaczenie dla podnoszenia plonów.

II. REJONIZACJA PRODUKCJI ROŚLINNEJ

W ogólnej powierzchni 7 389 tys. ha użytków rolnych w końcu r. 1958 na grunty orne przypadało 69,7%, a na trwale użytki zielone (łąki i pastwiska)

⁴ Tamże, s. 331.

26,3%. Grunty orne rozmieszczone są nierównomiernie. Większy odsetek gruntów rolnych związany jest z obszarami nizinnymi. W „krajach”: pra-skim, brneńskim, bratysławskim i nitrzańskim grunty orne stanowią ponad 80% użytków rolnych⁵. Są to też główne obszary rolnicze Czechosłowacji. Najniższy udział mają grunty orne w „krajach”: żylińskim i bańskoby-strzyckim obejmujących swoimi granicami administracyjnymi najbardziej górzystą część Czechosłowacji.

W oparciu o warunki klimatyczne, glebowe i inne elementy środowiska geograficznego wyznaczono dla całego kraju cztery rejony rolnicze: kukurydziany, buraczany, ziemniaczany i rejon gospodarki górskiej.

Rejon kukurydziany zajmuje Nizinę Naddunajską, Nizinę Nadcisańską, obszary nizinne południowych Moraw i Zagórza. Głównymi uprawami tego rejonu są: kukurydza na ziarno, pszenica, jęczmień, buraki cukrowe, słonecznik, melony i winorośl.

Rejon buraczany obejmuje obszary położone nad Łabą i dolną Ohrzą, obniżenie środkowomorawskie, okolicę Opawy, a na Słowacji sąsiadujące od północy z rejonem kukurydzianym doliny rzeczne Wagu, Nitry, Torysy i Topli. Głównymi uprawami, obok buraków cukrowych, są tu pszenica, jęczmień, kukurydza na ziarno i warzywa.

Rejon ziemniaczany obejmuje obszary środkowo-południowe Czechy, Wyżynę Czeskomorawską, obszary sąsiadujące od południowego zachodu z Sudetami oraz znaczne tereny Słowacji. Główne uprawy tego rejonu to ziemniaki, żyto, len i owies.

Rejon gospodarki górskiej obejmuje Szumawy, Rudawy Czeskie, Sudety oraz Karpaty w Słowacji. Typowymi użytkami rolnymi dla tego rejonu są pastwiska i łąki. Uprawia się tu głównie owies, żyto i ziemniaki.

Podział na powyższe cztery rejony stanowi podstawę prawidłowego rozmieszczenia produkcji roślinnej. Najważniejsze znaczenie w Czechosłowacji posiada uprawa zbóż, na które w r. 1958 przypadało 52,5% gruntów ornych, a następnie — ziemniaki 11,9% oraz rośliny przemysłowe 7,5%. Wśród zbóżowych natomiast największą rolę odgrywa pszenica zajmująca 14,4% gruntów ornych (jęczmień 13,1%, owies 9,9%, żyto 9,7% i kukurydza 3,5%).

Pszenica. W r. 1958 zajmowała pszenica 737,5 tys. ha, przy czym najwięcej uprawiano jej w południowej Słowacji, gdzie w „krajach” bańskoby-strzyckim i preszowskim odsetek gruntów zajętych pod tę uprawę przekraczał 15%; niewiele niższy był w „krajach” nitrzańskim i bratysławskim. Poza Słowacją pszenica w większych ilościach uprawiana jest na Morawach i na nizinach położonych wzdłuż Łaby i jej dopływów. Najmniejszy udział miała uprawa pszenicy w „krajach” igławskim (7,4%) i żylińskim (8,2%). Przeciętne plony pszenicy z ha w l. 1949—1958 kształtowały się następująco:

rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
q/ha	19,5	18,9	19,9	20,5	20,8	15,6	20,4	21,3	20,6	18,3

⁵ „Kraj” — nazwa dawnej jednostki administracyjnej, odpowiednik polskiego województwa.

Jęczmień zajmuje po pszenicy w Czechosłowacji największy obszar uprawy (w r. 1958 — 669,3 ha) i jest zarazem najważniejszym zbożem pastewnym. Jest on zbożem stosunkowo mało wymagającym pod względem klimatycznym i z tego też względu ma dość duże znaczenie na obszarach bardziej górzystych. Najwyższy odsetek powierzchni zajętej pod uprawę jęczmienia wykazał „kraj” nitrzański 19,6%, żyliński 18,9%, bratysławski 18,0% i koszycki 17,4%. Najmniejsze znaczenie uprawa jęczmienia miała w „kraju” libereckim 6,4% i igławskim 6,5%. W porównaniu z okresem przedwojennym powierzchnia ta wzrosła. Plony jęczmienia z ha w l. 1949—1958 przedstawiały się następująco:

rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
q/ha	17,9	16,8	18,0	18,2	19,2	17,7	20,1	21,1	20,4	17,9

Owies ma bardzo małe wymagania glebowe, natomiast do swego rozwoju potrzebuje znacznej ilości opadów. Z tego też względu największe znaczenie posiada w obszarach górskich, gdzie ze względu na duże opady zawodzą inne zboża. W Czechosłowacji jest uprawiany nawet na wysokościach ponad 1 000 m n.p.m.⁶. W r. 1958 pod uprawę owsa zajętych było tu 506,9 tys. ha. Głównymi rejonami uprawy są „kraje”: igławski, żyliński, liberecki i karlowarski. Przeciętne plony w l. 1949—1958 przedstawia poniższe zestawienie:

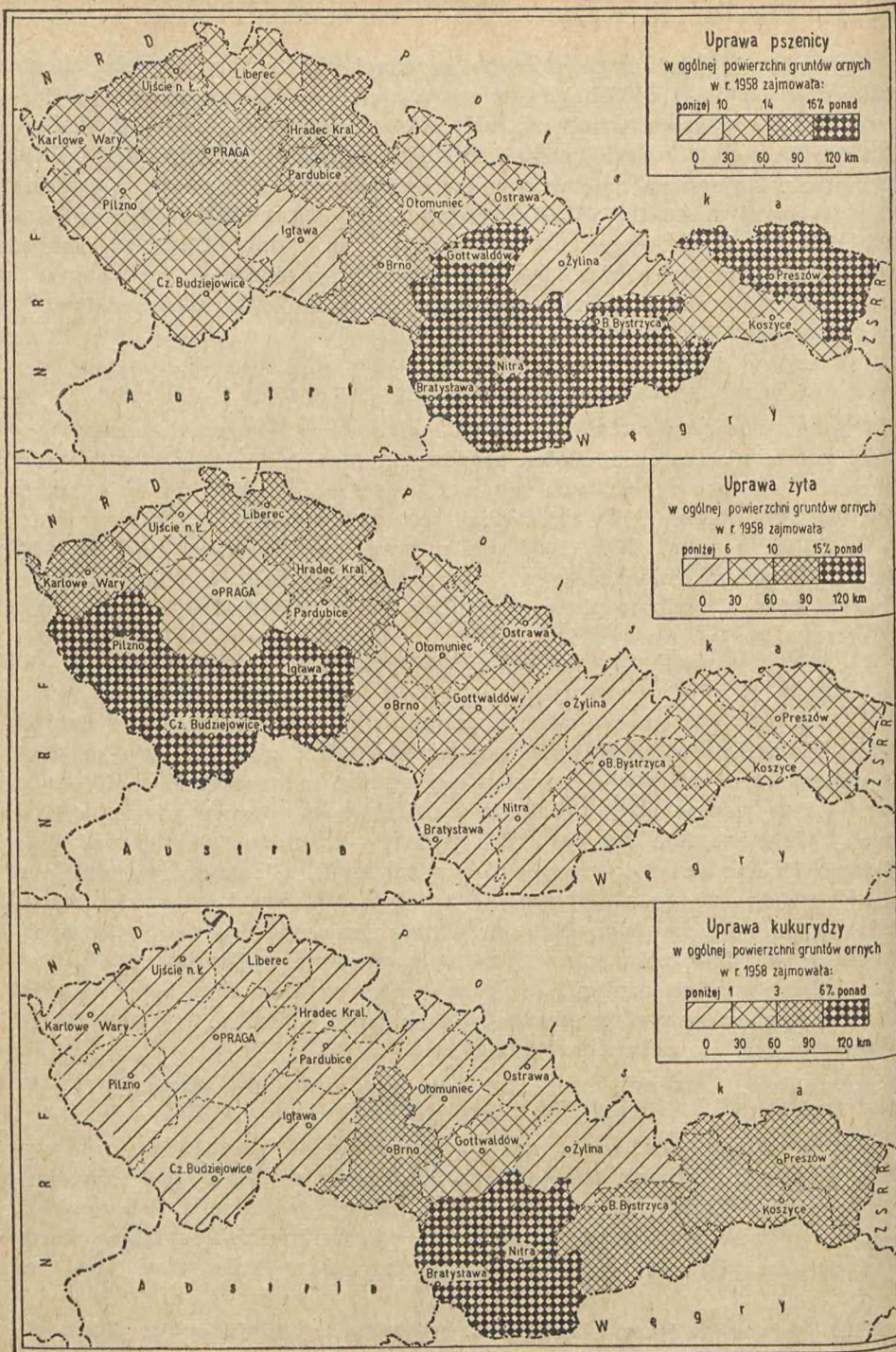
rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
q/ha	16,9	14,3	16,3	17,1	15,9	17,1	18,5	19,2	16,8	17,4

Żyto pod względem powierzchni uprawy przed II wojną światową zajmowało w Czechosłowacji pierwsze miejsce wśród zbóż; obecnie znajduje się na czwartym miejscu — po pszenicy, jęczmieniu i owsie. W r. 1958 pod uprawę żyta zajętych było 489,3 tys. ha. Najwięcej uprawia go się w Czechach, gdzie znajduje się aż 79,7% ogólnej powierzchni zajętej pod jego uprawę. W Słowacji żyto ma niewielkie znaczenie. Głównym rejonem jego uprawy są południowe Czechy, a w szczególności „kraj” igławski, czesko-budziejowicki i pilzneński. Natomiast najniższy odsetek gruntów ornych, obsiewanych żytem, notujemy w „kraju” nitrzańskim, żylińskim i bratysławskim, gdzie spada on poniżej 6%. Przeciętne plony żyta osiągnane w Czechosłowacji są znacznie wyższe od plonów osiągnanych w Polsce. W l. 1949—1958 przedstawiały się one tam następująco:

rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
q/ha	18,6	18,3	18,4	16,5	17,9	15,3	18,9	20,4	18,3	19,0

Kukurydza. Uprawa kukurydzy na ziarno ze względu na swe wysokie wymagania klimatyczne jest ograniczona do najcieplejszych obszarów Czechosłowacji. Głównym rejonem w tym zakresie jest Nizina Naddunajska, a w szczególności dwa „kraje”: nitrzański i bratysławski, skupiające ponad 70% powierzchni zajętej w Czechosłowacji pod uprawę kukurydzy. Poza tym

⁶ A. Wrzosek, Czechosłowacja, Zarys ogólnej geografii kraju. Warszawa 1960, s. 115.

rejonem kukurydza większe znaczenie ma w „kraju” bańskobystrzyckim, koszyckim, preszowskim, brneńskim i gottwaldowskim. Na pozostałym obszarze Czechosłowacji kukurydza na ziarno odgrywa skromną rolę, na co wskazuje odsetek gruntów ornych zajętych pod jej uprawę. Poza wyżej wymienionymi „krajami” nie przekracza on 1%. Przeciętny plon kukurydzy w l. 1949—1958 kształtował się w Czechosłowacji następująco:

rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
q/ha	18,7	17,0	21,8	15,3	28,8	25,8	24,4	21,8	26,5	27,3

Ziemniaki odgrywają w rolnictwie czechosłowackim rolę znacznie mniejszą niż w Polsce. Ziemniaki nie wykazujące większych wymagań glebowych i klimatycznych są uprawiane na całym obszarze Czechosłowacji. W r. 1958 ziemniaki zajmowały tu 607,2 tys. ha, co stanowiło 11,9% gruntów ornych. Głównymi rejonami uprawy ziemniaka są południowo-zachodnie Czechy, Wyżyna Czeskomorawska i północno-wschodnia Słowacja. Najmniej ziemniaków sady się na Nizinie Naddunajskiej, w „kraju” nitrzańskim i bratysławskim, gdzie odsetek powierzchni zajęty pod ich uprawę spada poniżej 7%. Plony z hektara nie są zbyt wysokie i na ogół niższe niż w Polsce. W l. 1949—1958 przeciętnie wynosiły one:

rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
q/ha	101,5	123,5	110,5	118,4	152,6	131,9	127,3	152,9	139,4	109,1

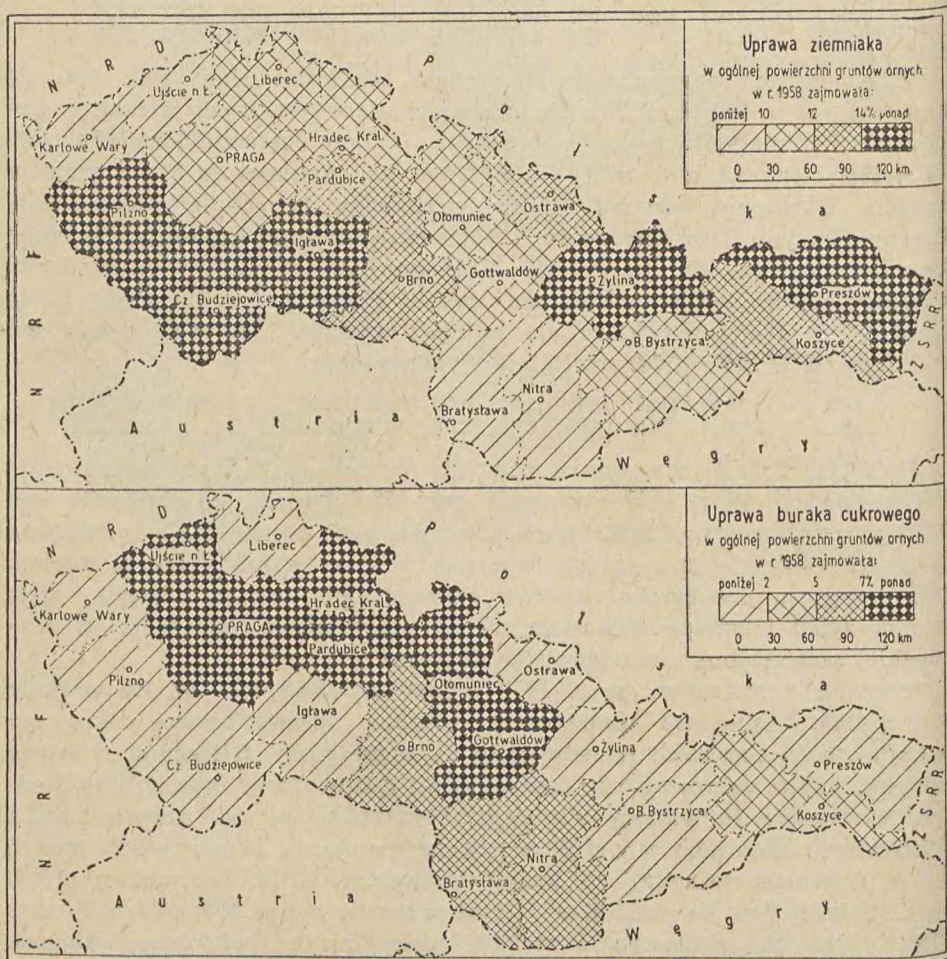
Rośliny przemysłowe stanowią ważny dział produkcji rolniczej Czechosłowacji. W r. 1958 zajmowały one 383,6 tys. ha, co stanowiło tam 7,5% gruntów ornych. Wśród upraw przemysłowych największą rolę odgrywa burak cukrowy, na który przypada ponad 61% powierzchni. Dalsze miejsca pod względem powierzchni uprawy zajmują: len, rzepak i rzepik, mak, chmiel, tytoń i konopie. Pozostałe rośliny przemysłowe, uprawiane na niewielkiej powierzchni, nie odgrywają większej roli.

Buraki cukrowe w r. 1958 zajmowały 234,3 tys. ha. Ze względu na wysokie wymagania klimatyczne i glebowe uprawa buraka cukrowego skupiła się na obszarach posiadających najlepsze gleby. Głównymi rejonami uprawy buraka cukrowego są: dolina Łaby i dolnej Ohrzy oraz kotliny środkowomorawskie. Największy odsetek powierzchni zajętej pod uprawę buraka cukrowego zanotowano w r. 1958 w „kraju” praskim i ołunieckim (ponad 8,5%), natomiast najniższy w „kraju” igławskim (0,1%), ostrawskim (0,3%) i żylińskim (0,3%). Na sam „kraj” praski przypada ponad 21% całego obszaru uprawy buraka cukrowego. Przeciętne plony buraka cukrowego osiągnęte w Czechosłowacji są dość wysokie. W l. 1949—1958 wynosiły one:

rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
q/ha	220,4	284,7	213,5	205,5	241,1	261,1	285,1	206,7	298,3	299,1

Len zajmował w r. 1958 w Czechosłowacji powierzchnię uprawną 55,5 tys. ha. Ze względu na wymaganie dużej wilgotności uprawa lnu skupiła się w południowo-zachodnich Czechach, na Wyżynie Czeskomorawskiej, w Sudetach i w północnej Słowacji.

Rzepak i rzepik odgrywają w Czechosłowacji największą rolę wśród roślin oleistych; w r. 1958 powierzchnia ich uprawy wynosiła tu 38,7 tys. ha. Głównym rejonem uprawy tych roślin jest „kraj” praski, na który przypada tu około 17% ogólnej jej powierzchni. Z kolei następują „kraje”: brneński, pilzneński i ostrawski. W północno-wschodniej Słowacji uprawa rzepaku i rzepiku posiada niewielkie znaczenie. Na trzy „kraje”: żyliński, koszycki

i preszowski — przypada zaledwie 3% ogólnej powierzchni zajętej w Czechosłowacji pod tę uprawę. Przeciętne plony w r. 1958 wynosiły 12,4 q/ha.

Z innych upraw przemysłowych posiadających starą tradycję, a zarazem odgrywających w życiu gospodarczym Czechosłowacji poważną rolę, należy wymienić chmiel i tytoń. O ile uprawa chmielu ograniczona jest prawie wyłącznie do Czech, to tytoń jest domeną Słowacji. W r. 1958 ogólna po-

wierzchnia uprawy chmielu wynosiła 8 tys. ha, z czego 4 tys. ha przypadało na „kraj” ustecki. Głównym rejonem uprawy tytoniu jest wschodnia część Niziny Naddunajskiej. Powierzchnia jego uprawy w r. 1958 wynosiła 7,2 tys. ha, z czego na Słowację przypadało 6,7 tys. ha, co stanowiło ponad 90% powierzchni ogólnej tej uprawy w państwie.

Rośliny pastewne odgrywają ogromną rolę w produkcji roślinnej Czechosłowacji. Spośród roślin pastewnych na pierwsze miejsce wysuwa się uprawa nieokopowych, takich jak: koniczyna, lucerna, esparseta i in. Uprawy te w r. 1958 zajmowały 1244,1 ha, czyli 24,3% gruntów ornych. Znacznie mniejszy obszar zajmują w Czechosłowacji rośliny pastewne okopowe. W r. 1958 pod ich uprawą znajdowało się 104,1 tys. ha, co stanowiło zaledwie 2% gruntów ornych. Głównymi rejonami uprawy roślin pastewnych nieokopowych są „kraje”: praski, nitrzański, brneński i bratysławski. Spośród „krajów” uprawiających najwięcej roślin pastewnych okopowych wymienić należy: brneński, nitrzański, bratysławski i praski.

Ważnym działem produkcji roślinnej, zwłaszcza w okolicy większych miast i ośrodków przemysłowych, jest warzywnictwo. W r. 1958 pod uprawę warzyw zajętych było w Czechosłowacji 42,9 tys. ha. Najwięcej uprawia się kapusty (7,8 tys. ha), cebuli (5,1 tys. ha), ogórków (4,9 tys. ha), dalej kolejno rzodkiewki, marchwi, kalafiorów i czosnku. Głównymi rejonami uprawy warzyw są: Nizina Naddunajska, okolice Pragi, Brna, Gottwaldowa i Hradec Kralowe.

Charakterystycznym elementem rolnictwa Czechosłowacji jest uprawa winorośli zajmująca w r. 1958 — 22 469 ha, z czego ponad 70% przypada na Słowację. Najważniejszy rejon uprawy winnej latorośli stanowią południowo-wschodnie zbocza Małych Karpat z głównymi ośrodkami w Bratysławie, Św. Jurze, Pezinku i Modrej. Drugim większym rejonem uprawy winorośli są okolice Nitry i Złotych Morawców. Na południu Moraw głównymi rejonami w tym zakresie są okolice Mikułowa i stoki doliny Morawy pomiędzy Hodonimem i Hradyszczem. W Czechach największe winnice skupiają się w dolinie Łaby pomiędzy Mielnikiem a Litomierzycami. Przeciętne zbiory z hektara wynoszą w Słowacji 52,5 q, a w Czechach 45,0 q.

Poza uprawą winorośli poważne znaczenie posiada w Czechosłowacji również sadownictwo. Najbardziej rozpowszechniona jest hodowla jabłoni i śliw. W cieplejszych okolicach południowej Słowacji hoduje się brzoskwinie, morele i włoskie orzechy. Głównymi rejonami sadownictwa są okolice Pragi, Hradec Kralowe, całe Morawy i południowa Słowacja.

III. REJONIZACJA PRODUKCJI ZWIERZĘCEJ

Kierunki rozwoju produkcji zwierzęcej ziem czeskich i słowackich dopiero w warunkach gospodarki socjalistycznej zaczynają się ujednoczać. W Czechach dominuje intensywne hodowla głównie bydła, natomiast Słowację w znacznym stopniu charakteryzuje ekstensywna hodowla owiec. Wyrazem tej gospodarki jeszcze do dziś jest odmienny stosunek łąk i pa-

stwisk na obu wymienionych terenach. W Czechach z ogólnej powierzchni trwałych użytków zielonych przypada na łąki prawie 70%, w Słowacji natomiast około 60% trwałych użytków zielonych stanowią pastwiska.

Szybki rozwój mechanizacji przyczynił się do zmniejszenia znaczenia konia jako głównej siły pociągowej, co uwidacznia poniższe zestawienie:

rok	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
tys. szt.	653	630	628	629	605	572	559	544	543	543	542	517	456

Równocześnie ze spadkiem pogłowia zmniejszyła się obsada koni na 100 ha użytków rolnych. W r. 1959 na 100 ha użytków rolnych przypadało 6,2 koni, przy czym należy zaznaczyć, że w Słowacji, ze względu na niższy stopień mechanizacji, znaczenie konia jest większe niż w Czechach. Jeśli chodzi o obsadę na 100 ha użytków rolnych w poszczególnych krajach, to największą zanotowano w „kraju” preszowskim (9,0), ostrawskim (7,3) i nitrzańskim (7,1). Najmniej koni przypadało na 100 ha w „kraju” karlowarskim (4,1) i bańskobystrzyckim (4,9).

Bydło rogate posiada największe znaczenie w produkcji zwierzęcej Czechosłowacji. Jednak pod względem stanu ilościowego pogłowia bydła, jak widać z poniższej tabeli, w r. 1959 nie przekroczyło poziomu przedwojennego.

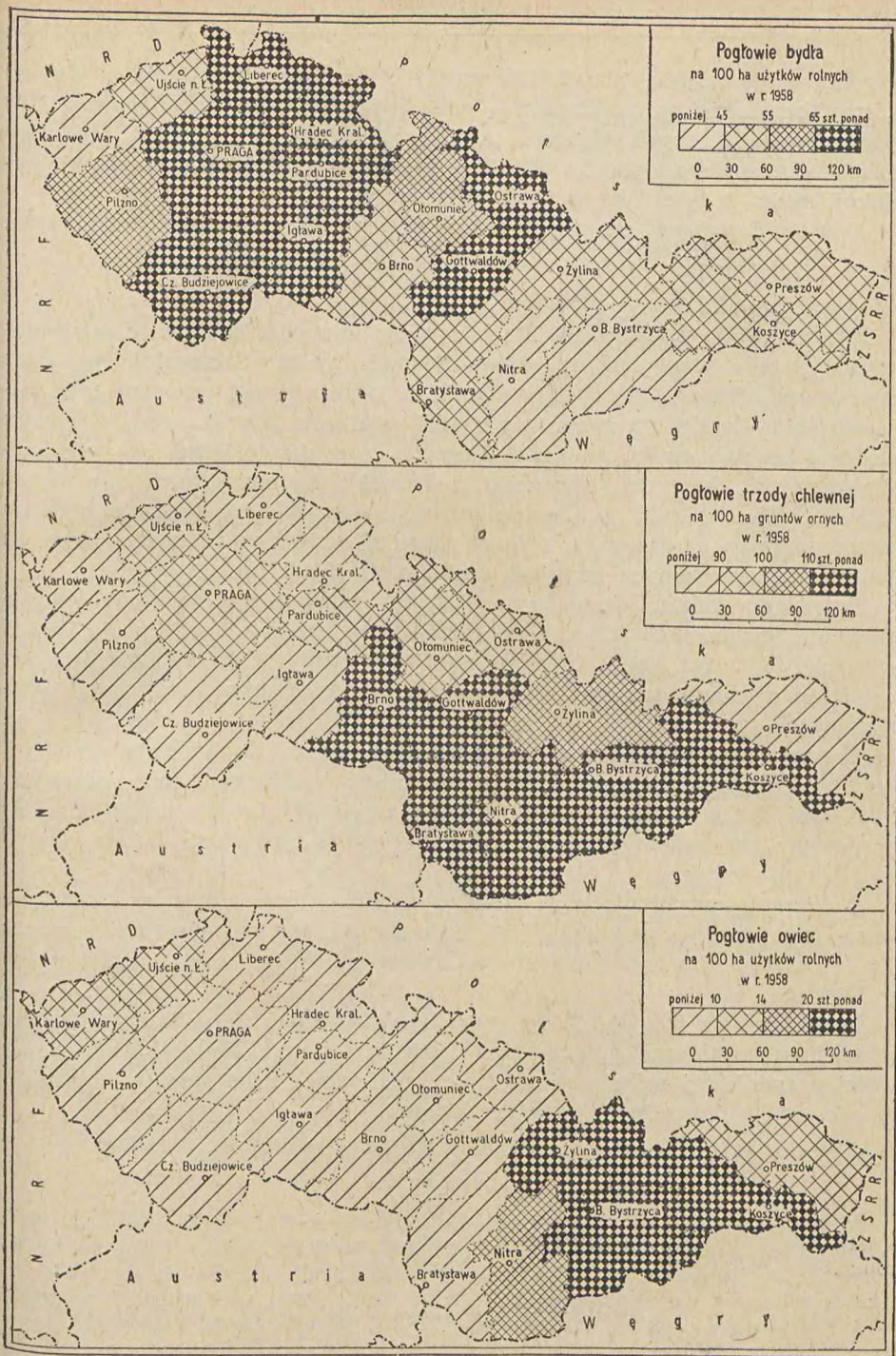
Rok	1937	1947	1950	1955	1959
Bydło ogółem (tys. szt.)	4596	3975	4213	4041	4183
W tym krowy (tys. szt.)	2450	2021	1954	2094	2080

Głównymi rejonami hodowli bydła są środkowo-wschodnie Czechy i północno-wschodnie Morawy. Największe natężenie ten dział hodowli osiągnął w „kraju” hradeckim i pardubickim. Na 100 ha użytków rolnych przypadało tutaj w r. 1959 ponad 76 sztuk bydła. Najslabiej hodowla bydła rozwinięta jest w Słowacji. Dopiero w ostatnich latach na tym terenie obserwuje się powolny wzrost ilościowy pogłowia bydła. Należy przy tym zaznaczyć, że w skali ogólnokrajowej zdecydowaną przewagę ma hodowla bydła mlecznego. Udział krów w stadzie wynosi przeciętnie 50%. W r. 1958 wydajność jednej krowy w skali rocznej wynosiła 1756 litrów mleka. Ogólna produkcja mleka w tymże roku wynosiła 36 509 tys. hektolitrow, produkcja mięsa wołowego 313 654 t żywej wagi, mięsa cielęcego 35 505 t żywej wagi.

Trzoda chlewna stanowi w Czechosłowacji drugi pod względem ważności dział hodowli. Pogłowiem trzody chlewnej, jak o tym świadczy poniższe zestawienie, już w r. 1950 przekroczyło poziom przedwojenny.

rok	1937	1947	1950	1955	1959
tys. szt.	3900	2944	4218	4771	5283

Pod względem terytorialnego rozmieszczenia największe natężenie hodowli trzody chlewnej osiągnęła na Nizinie Naddunajskiej, w południowo-wschodniej części Moraw i w okolicach Pragi. Najwyższą ilość trzody chlewnej na 100 ha gruntów ornych wykazywały w r. 1959 południowo-wschodnie obszary Słowacji („kraj” bratysławski, bańskobystrzycki, nitrzański i ko-

szycki — przeciętnie ponad 120 sztuk) i południowo-wschodnie Morawy („kraj” brneński i gottwaldowski — przeciętnie ponad 116 sztuk). Rozwijany jest głównie kierunek hodowli mięsno-słoninowej. W r. 1958 produkcja mięsa wieprzowego wynosiła 542 431 t żywej wagi, czyli 64,4% ogólnej produkcji mięsa w tym roku w skali państwowej.

O w c e. Po drugiej wojnie światowej nastąpił silny rozwój hodowli owiec:

rok	1937	1947	1950	1955	1959
tys. szt.	542	481	531	1017	817

Obserwowane w ostatnich latach zmniejszenie pogłowia owiec wywołane zostało przede wszystkim rozwojem hodowli bydła. Szczególnie jaskrawo spadek ten zaznaczył się w Czechach. W r. 1955 pogłowie owiec na tych ziemiach wyniosło 424 tys. sztuk, a w r. 1959 spadło do 275 tys. sztuk. Głównym rejonem hodowli owiec jest nadal Słowacja, a w szczególności „kraje”: bańskobystrzycki, koszycki, nitrzański i żyliński, na które przypada ponad 55% ogólnej ich liczby w Czechosłowacji. Na pozostałym obszarze hodowla owiec odgrywa bardzo małą rolę. W „kraju” hradeckim i pardubickim na 100 ha użytków rolnych przypada mniej niż 5 sztuk owiec.

Poważnym działem produkcji zwierzęcej, zwłaszcza wśród ludności nierolniczej, jest hodowla k ó z. W r. 1959 ogólna liczba kóz w Czechosłowacji wynosiła 696,5 tys. sztuk, z czego na Czechy przypadało 90%. Największe natężenie wykazuje ten dział hodowli wokół dużych miast i ośrodków przemysłowych.

Ogromną popularnością w Czechosłowacji cieszy się hodowla drobiu. Jest ona zrejonizowana głównie wokół miast i ośrodków przemysłowych. W r. 1959 liczba drobiu wynosiła w Czechosłowacji 25,4 mln sztuk, (z czego na Czechy przypadało 17,5 mln sztuk), a ogólna produkcja jaj w r. 1958 — 2 070 mln sztuk.

Poza wyżej wymienionymi działami produkcji zwierzęcej w Czechosłowacji dość dobrze rozwinięta jest hodowla zwierząt futerkowych i pszczelarstwo. To ostatnie ma szczególnie dogodne warunki rozwoju w Słowacji.

Przedstawione powyżej fakty pozwalają stwierdzić, że rolnictwo Czechosłowacji w warunkach gospodarki socjalistycznej uzyskało doskonale możliwości prawidłowej rejonizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej w zależności od stosunków naturalnych i ekonomicznych.

BENICJUSZ GŁĘBOCKI

Literatura

1. Blažek M., *Hospodářský zeměpis Československa*, Praha 1958 — 2. *Ekonomickeskoje razwítie Czechosłowakii 1948—1958*, Moskwa 1959 — 3. Häufner V., Korčák J., Král V., *Zeměpis Československa*, Praha 1960 — 4. Jerzak M., *Rozwój rolnictwa we współczesnej Czechosłowacji*, „Przegląd Zachodni” nr 2/1960 — 5. Kohout J., *Rozwój gospodarczy ČSRS i jej pozycja w gospodarce światowej*, „Sprawy Międzynarodowe” nr 2/1961 — 6. Kosir J., *Slovensko v obrazoch* Bratislava 1960 — 7. Majergojz I. M., *Czechosłowakia*, Moskwa 1954 —

8. „Statistická Ročenka Republiky Československé” 1959, Praha 1959 — 9. Sze-liński H., Stosunki ekonomiczno-agrarne Czechosłowacji, Warszawa 1938 — 10. Wrzosek A., Czechosłowacja, zarys ogólnej geografii kraju, Warszawa 1960 — 11. Zajchowska S., Krajobraz Czechosłowacji i jego walory turystyczne, „Przegląd Zachodni” nr 2/1960.

MARCIN G. GIZEWIUSZ I JAN E. PURKYNĚ

W dziejach stosunków polsko-czeskich i wzajemnych kontaktów między obu narodami w okresie czeskiego odrodzenia narodowego w pierwszej połowie XIX w. ważną rolę odegrał Jan E. Purkyně, czeski uczonec, prof. medycyny na Uniwersytecie Wrocławskim. Okres działalności Purkyniego we Wrocławiu przypada na lata 1823—1849. Jemu to przede wszystkim zawdzięczamy, że w mieście tym wytworzył się ważny ośrodek słowiański, który skupiał ludzi dążących do nawiązania bliższych kontaktów między Słowianami, pielęgnujących słowiańską kulturę oraz propagujących wśród Słowian idee narodowowyzwoleńcze. Czeski profesor, sam niezwykle czynny pisarz i tłumacz, utrzymywał przyjacielskie stosunki zarówno z Polakami we Wrocławiu i na całym Śląsku, jak i z ich rodakami we wszystkich częściach rozdzielennej przez zaborców ojczyzny; brał czynny udział w polskim życiu kulturalnym i pisywał do polskich czasopism¹. Jako wychowanek czeskiej szkoły budzielskiej, krzewiącej kult książki, pieśni narodowej i pamiątek historycznych, interesował się szczególnie tymi terenami słowiańskimi, na których co dopiero budziła się świadomość słowiańska. Dążności te popierał wszystkimi dostępnymi mu środkami i swoją naukową powagą. Dlatego też tak chętnie pomagał i służył radą w pracy pisarskiej i działalności polityczno-społecznej młodemu Józefowi Lompie na Górnym Śląsku, dlatego tak ofiarnie wspierał wybitnego działacza, budzącego świadomość narodową wśród ludu polskiego na Dolnym Śląsku, Roberta Fiedlera, i był mu równocześnie doradcą, pomocnikiem i nauczycielem języka ojczystego².

Purkyně zwracał również swoje zainteresowanie ku Polakom Prus Wschodnich i Kaszub. Świadczą o tym przede wszystkim jego bliskie kontakty z polskim pastorem w Ostródzie, Marcinem Gustawem Gizewiuszem (1810—1848), przywódcą polskiego ruchu odrodzeniowego na Mazurach, który pracował jako kaznodzieja, nauczyciel, pisarz i publicysta walczący o prawa mazurskiego ludu. Obaj działacze, czeski profesor i polski

¹ Wiadomości o Purkynim i jego stosunkach z Polakami znajdzie czytelnik w najnowszej na ten temat pracy Jaroslava V. Opatrnego, Jan Ewangelista Purkyně a Poláci zamieszczonej w katalogu z wystawy J. E. Purkyně 1787—1869. Wrocław 1959, s. 8—41.

² O tej działalności Purkyniego i o jego stosunkach z Lompą i Fiedlerem mówi Václav Záhnek w pracy „Počátky národního obrození slovanského obyvatelstva ve Slezsku”. Ostrava 1959, s. 36—39.